

הצהרת איסטנבול על סחר באיברים ותיירות השתלות (מהדורת 2018)

מבוא

השתלת איברים, אחד מסיפורי ההצלחה הרפואיים הגדולים ביותר של המאה העשרים, האריכה ושיפרה את חייהם של מאות אלפי חולים ברחבי העולם. אינספור מעשי נדיבות של תורמי איברים ומשפחותיהם, כמו גם התקדמות מדעית וקלינית מרובה שהושגה על ידי אנשי מקצוע בתחום הרפואה, הפכו את השתלות האיברים לא רק לטיפול מציל חיים אלא גם לסמל של סולידריות אנושית. עם זאת, הישגים מרשימים אלה הוכתמו על ידי מקרים רבים של סחר באיברים, סחר באנשים למטרת נטילת איברים, וחולים הנוסעים לחו"ל על מנת לרכוש איברים מאנשים עניים ופגיעים. ההערכה היא כי בשנת 2007 תופעות שליליות אלה היוו עד 10% מכלל השתלות האיברים ברחבי העולם [1].

על מנת לטפל בדחיפות בתופעות בלתי אתיות אלה שהלכו וגברו בשכוחותן, החברה הבינלאומית להשתלות (TTS) והחברה הבינלאומית לנפרולוגיה (ISN) כנסו אסיפת פסגה בינלאומית באיסטנבול באפריל 2008. 151 משתתפים-נציגים של גופים מדעיים ורפואיים, פקידי ממשל, מדענים בתחומי מדעי החברה ומומחים לאתיקה - הגיעו להסכמה על הצהרת איסטנבול [2], אשר אושרה לאחר מכן על ידי יותר מ-135 איגודים רפואיים לאומיים ובינלאומיים וגופים ממשלתיים המעורבים בהשתלות איברים.

הצהרת איסטנבול מבטאת את הנחישות של אנשי מקצוע בתחום תרומות והשתלות איברים, ושל עמיתיהם בתחומים הקשורים, לדאוג לכך שהיתרונות של השתלות האיברים תבואנה לידי ביטוי מרבי תוך חלוקתם השוויונית בין כל הנזקקים להן, ומבלי להסתמך על פרקטיקות בלתי מוסריות ונצלניות הפוגעות בעניים ובחסרי האונים ברחבי תבל. מטרת הצהרת איסטנבול היא להוות מדריך אתי לאנשי המקצוע וקובעי המדיניות החולקים את המטרה המשותפת. הצהרת איסטנבול מהווה המשך ישיר למאמצים קודמים בתחום, שבוצעו על ידי חברות מקצועיות, רשויות בריאות לאומיות וארגונים בין-ממשלתיים, כגון ארגון הבריאות העולמי [3], האומות המאוחדות [4, 5], ומועצת אירופה [6-8], כדי לתמוך בפיתוח תכניות אתיות לתרומת איברים והשתלתם, ולמנוע סחר באיברים ותיירות השתלות. מאמצים אלה תרמו רבות להתקדמות בתחום במדינות מסביב לעולם מאז שנת 2008.

בשנת 2010 הקימו TTS ו-ISN את ה-Declaration of Istanbul Custodian Group (DICG) שנועדה להפיץ את ההצהרה ולהגיב לאתגרים חדשים בתחום הסחר באיברים ותיירות השתלות. בין פברואר 2018 למאי 2018, ה-DICG ביצע התייעצות בינלאומית נרחבת, שהיתה פתוחה לכל המעוניינים, שנועדה לעדכן את הצהרת איסטנבול בהתאם להתפתחויות בתחומים הקליניים, המשפטיים והחברתיים בתחום. התוצאות של הליך התייעצות זה נבדקו, הוצגו ואושרו כמפורט במסמך זה במדריד ביולי 2018, במהלך הכנס הבינלאומי של TTS.

יש לקרוא הצהרה זאת כמכלול שלם וכל עיקרון בה צריך להיות מיושם לאורך של שאר העקרונות החשובים באותה המידה. להצהרה נלווה מסמך פרשנות המסביר ומרחיב את הכתוב בהצהרה ומציע אסטרטגיות להטמעה.

הגדרות

המונחים הבאים הינם בעלי משמעות בהקשר מסמך זה.

סחר באיברים הינו כל אחת מהפעילויות הבאות:

- א. נטילת איברים מתורמים חיים או נפטרים ללא אישור או הסכמה חוקית או בתמורה לרווח כספי או שווה כסף לתורם ו/או לאדם שלישי;
- ב. הובלה, מניפולציה, השתלה או שימוש אחר באברים כאלה;
- ג. הצעת יתרון מופרז כלשהו, או בקשת יתרון שכזה, על ידי מומחה בתחום הבריאות, פקיד ציבור, או עובד של גוף במגזר הפרטי, שנועדה להקל או לבצע נטילת איבר שכזו או שימוש בו;
- ד. שידול או גיוס של תורמי איברים או מועמדים להשתלה, המתבצעים למטרת רווח כספי או שווה כסף;
- ה. ניסיון לבצע, או סיוע או עידוד לבצוע, של כל אחת מהפעולות הנ"ל¹;

סחר בבני אדם למטרת נטילת איברים הוא גיוס, הובלה, העברה, אחסון, או קבלת אנשים, באמצעות איום או שימוש בכח או בצורות אחרות של כפייה, של חטיפה, של הונאה, של רמאות, של התעללות בכוח, של שימוש לרעה במצב של פגיעות, או נתינה או קבלת תשלומים או הטבות שנועדו להשיג את הסכמתו של אדם לשליטה באדם אחר, למטרת נטילת איברים.²

בהקשר של הצהרה זו, המונח **תושב** מציין אדם החי במדינה, בין אם כאזרח ובין אם לא כאזרח; המונח **לא תושב** מציין את כל האנשים שאינם תושבים, כולל את אלה הנוסעים למדינה ומשתכנים בה באופן זמני לצורך קבלת איבר להשתלה.

נסיעה לצורך השתלה היא תנועת אנשים בין גבולות שיפוט³ למטרות השתלה. נסיעה לצורך השתלה הופכת לתיירות השתלות, שהינה בלתי מוסרית, אם היא קשורה בסחר באנשים למטרת נטילת איברים או בסחר באברי אדם, או אם המשאבים (איברים, אנשי מקצוע ומרכזים רפואיים להשתלות) המוקדשים לבצוע השתלה בחולים שאינם תושבים פוגעים ביכולתה של המדינה לספק שירותי השתלה לאוכלוסייה שלה.

עצמאות בתרומות איברים ובהשתלתם הינה הדאגה להספקת כל צרכי ההשתלה של מדינה באמצעות שימוש בשירותי תרומה והשתלת איברים בתוך המדינה ועל ידי איברים שנתרמו על ידי תושבי המדינה, או בשיתוף שוויוני של משאבים עם מדינות או אזורי שיפוט אחרים.

ניטראליות פיננסית בתרומת איברים פרושה שתורמי האיברים ומשפחותיהם לא מפסידים או מרוויחים כספית כתוצאה מתרומת האיבר.

¹ הגדרה זו נגזרת מאמנת מועצת אירופה נגד סחר באברי אדם (2015). [8]

² הגדרה זו נגזרת מפרוטוקול שנועד למנוע, לדכא ולהעניש את הסחר בבני אדם, בעיקר נשים וילדים, ומשלימה את אמנת האו"ם נגד הפשע המאורגן (2000). [4]. הפרוטוקול קובע כי כי 'הסכמה' של קורבן של סחר בבני אדם לא תהיה רלוונטית אם נעשה שימוש באחד מהאמצעים שפורטו בהגדרה.

³ בהקשר של הצהרה זו, המונח "שיפוט" מקיף לא רק את האומות, אלא גם מדינות, מחוזות, אזורים אחרים המוגדרים באופן רשמי בתוך מדינות, וכן גורמים משפטיים אזוריים או אזוריים אחרים, בעלי הסמכות לנהל את תרומות האיברים להשתלה.

עקרונות

1. ממשלות צריכות לפתח וליישם תכניות מבוססות מהבחינה הקלינית והמוסרית למניעה ולטיפול בכשל איברים, העולות בקנה אחד עם כלל צרכי הבריאות של אוכלוסייתם.
2. הטיפול האופטימלי בתורמי איברים ומושתלי האיברים צריך להיות מטרה עיקרית של מדינות ותוכניות להשתלה.
3. יש למנוע סחר באברי אדם וסחר בבני אדם למטרת נטילת איברים להשתלה ולהפכן לעבירות פליליות.
4. תרומת איברים חייבת להיות פעולה ניטראלית מבחינה כספית.
5. כל מדינה או ישות שיפוטית צריכה לפתח וליישם חקיקה ותקנות המסדירות נטילת איברים מתורמים שנפטרו או מתורמים חיים והשתלתם, בהתאם לסטנדרטים בינלאומיים.
6. בכל ישות שיפוטית יש להקים רשות ייעודית שתפקידה לפקח ולהיות אחראית על תרומת איברים, הקצאתם והשתלתם, על מנת להבטיח סטנדרטיזציה, עקיבות, שקיפות, בקרת איכות, בטיחות, הגינות ואמון הציבור.
7. לכל תושבי המדינה צריכה להיות גישה שוויונית לתרומות ולשירותי השתלת איברים שנתרמו מנפטרים.
8. יש להקצות איברים שנתרמו להשתלה בצורה שוויונית בתוך מדינות או שטחי שיפוט בהתאם לכללים אובייקטיביים, בלתי מפלים, מוצדקים ושקופים, המונחים על-ידי קריטריונים קליניים ונורמות אתיות.
9. מומחי בריאות ומוסדות רפואה צריכים לסייע במניעת סחר באיברים או סחר בבני אדם למטרת נטילת איברים ותיירות השתלות.
10. ממשלות ומומחי בריאות צריכים ליישם אסטרטגיות שנועדו להרתיע ולמנוע מתושבי ארצם לעסוק בתיירות ההשתלה.
11. מדינות צריכות לשאוף להגיע לעצמאות בתרומות איברים ובהשתלתם.

מקורות

1. Shimazono Y. 2007. The state of the international organ trade: a provisional picture based on integration of available information. *Bulletin of the World Health Organization*, 85(12): 955-962.
2. Steering Committee of the Istanbul Summit. Organ trafficking and transplant tourism and commercialism: the Declaration of Istanbul. *The Lancet*. 2008 Jul 5;372(9632):5-6.
3. Sixty-Third World Health Assembly. *WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation*, endorsed in Resolution WHA63.22, 21 May 2010, available at <http://www.who.int/transplantation/en/>.
4. United Nations General Assembly. *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the*

The **DECLARATION** of **ISTANBUL**
on **ORGAN TRAFFICKING** and **TRANSPLANT TOURISM**

United Nations Convention against Transnational Organized Crime, endorsed in Resolution 55/25, 15 Nov. 2000, available at <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>.

5. United Nations General Assembly. *Strengthening and promoting effective measures and international cooperation on organ donation and transplantation to prevent and combat trafficking in persons for the purpose of organ removal and trafficking in human organs*, endorsed in Resolution 71/33, 8 September 2017, available at https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/71/322.
6. Council of Europe. *Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine* (ETS No. 164), Oviedo, 4 April 1997, available at <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164>.
7. Council of Europe. *Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin* (ETS No. 186), Strasbourg, 1 May 2006, available at <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/186>.
8. Council of Europe. *Convention against Trafficking in Human Organs* (ETS No. 216), Santiago de Compostela, 25 March 2015, available at <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/216/>